

Krúdy Gyula és az 1918-as polgári forradalom

Három Krúdy-cikket adunk közre a következő hasábocon. Nem kiadatlan írások ezek, újraközlésüket mégis jogosnak érezzük. Az író születésének centenáriuma és az 1918-as polgári forradalom hatvanadik évfordulója egyaránt időszerűvé teszi kiadásukat. A cikkek a szemtanú hitelességével idézik elénk a hat évtized előtti történelmi eseményeket és szereplőket, ugyanakkor olyan oldaláról mutatják meg magát az író is, amelyről sajnos, még ma is gyakran megfeledkezünk.

Annál érthetlenebb ez, mert a legutóbbi két évtizedben irodalomtudományunk és könyvkiadásunk egyaránt nagyon sokat tett az első világháború utáni forradalmak dokumentumainak feltárása és közkinccsé tétele érdekében. Elég itt talán csak a *Mindenki újakra készül* című hatalmas szöveggyűjtemény-sorozatra és az *Irodalom-forradalom* című kötetre utalnunk, de más forráskiadványokat is említhetnénk. Bármelyiket lapozgatjuk is azonban e gyűjteményes kötetek közül, mindegyikben feltűnően gyakran találkozhatunk Krúdy Gyula nevével és írásaival.

Akik korábban csak regényeit és novelláit ismerték, azok számára mennyiségükkel és tartalmukkal egyaránt meglepetésként szolgálhatnak talán ezek a publicisztikai írások, az írói pálya alaposabb ismerőinek azonban nincs ebben semmi rendkívüli. Ők ugyanis tudják, hogy a publicisztika végigkísérte Krúdy csaknem egész írói pályáját, s hogy az író legközvetlenebb megnyilatkozásait éppen cikkeiben találhatjuk meg. A figyelmes olvasó a regényekből és novellákból is kiérezheti Krúdy szembenállását kora uralkodó társadalmi rendszerével, publicisztikájában azonban mindez átélések nélkül, sokkal egyértelműbben nyilatkozott meg. Különösen érvényes ez a megállapítás a háború és a forradalmak idején született írásaira.

Mint kortársai közül is oly sokaknak, neki is a háború nyitotta rá igazán a szemét kora problémáira. Az értelmetlen vérontás megdöbbentette, felrázta és állásfoglalásra készítette. Nem volt pacifista, nem általában ítélte el mindenfajta erőszakot, de nagyon hamar fölismerte, hogy a háború idegen érdekekért folyik, amelyhez a mágyarságnak semmi köze nem lehetett. A háborút megelőzően sem voltak különösebb illúziói kora társadalmi berendezkedésével kapcsolatban, a nagy világégés azonban végképp rádöbbentette, hogy a Ferenc József-i „aranykor” mennyire hazugságokra épült, hogy a felszíni áragyogás és látszatstabilitás mögött milyen mélyreható és feloldhatatlan szociális és morális ellentmondások feszültek.

Ez a felismerés természetesen nem Krúdy egyéni leleménye volt. A háború idején irodalmunk javarésze hasonló utat járt meg, hasonló világnézeti átalakulásokon ment át, szemmel láthatóan balratolódott, radikalizálódott. Ez a folyamat a magányos, a csoportosulásokat korábban elkerülő Krúdyt is közelebb vitte az irodalmi és politikai

progresszió táborához. Ez a radikalizáló hatás szépirói tevékenységét sem hagyta érintetlenül, a szemléletében és egész problémalátásában bekövetkező változásokat azonban legszembetűnőbben kétségtelenül publicisztikájában mutatja.

A kiváltó okokat és a mögötte álló erőket nem látta olyan világosan, mint Ady, a háborúval azonban ő is szinte kezdettől fogva szembefordult. A legjobbakkal együtt ő is azonnal felismerte, hogy a háború voltaképpen egy hazug és igazságtalan társadalmi berendezkedés tornyosuló feszültségeinek levezetésére, belső rothadásának elplezésére szolgált.

Adyhoz már korábban is meleg baráti szálak fűttek, világnézeti vonatkozásban azonban csak akkor került igazán közel a nagy költőhöz. A háború éveiben nőtt Ady fegyvertársává, eszmei szövetségesevé. Mint Ady, a háborút ő is azért gyűlölte elsősorban, mert úgy látta, hogy az késleltette, elodázta a várva várt forradalmat, az esedékes társadalmi megújulást. „Mindenki a forradalmat várta, a lelkek forradalmát, amely majd felgyújtja a bedesztközött agyvelőket. A forradalom helyett jött a háború” — írta egyik cikkében. Meggyőződéssel hirdette azonban, hogy a háborúval az uralkodó osztály nem fogja elérni a célját. Sőt, ellenkezőleg, a háború a régi Magyarország végét jelenti. Azt még nem látta, milyen lesz a jövő társadalom, de rendületlenül hitt egy új világ eljövételében. És ennek az új világnak a megteremtését azoktól várta, akik a háborúban fegyvert kaptak a kezükbe. Újra meg újra felbukkant cikkeiben egy új honfoglalás gondolata, amikor a fronton harcoló katona majd „fölcsődik háborús kábulatából”, és elindul hazafelé, hogy idegen földek helyett meghódítsa végre magának saját hazáját.

A munkásmozgalommal nem volt kapcsolata, mégis fokozódó optimizmussal figyelte a háborúellenes megmozdulásokat, tiltatéseket. 1917 nyarán egy kicsit megdöbbenően, de mégis reménykedve látta a néptömegeket, amelyek előzönlöttek az utcákat. „mint a medréből kicsapó tenger”. Krúdy nem volt forradalmár, de a háború vége felé felismerte, hogy kiutat a rettenetes káoszából csak a forradalom hozhat, hogy megváltás csak a népből jöhet. A háború sok rosszat jelentett számára, de egy nagy pozitívumot is. A szenvedések és megpróbáltatások mellett ez hozta meg számára — ahogy ő írta — a „bizalmat a bizonytalan tömeg isteni szavához”. 1918 januárjában már így írt: „Ki ment meg? A néphullám. Amelytől azelőtt rettegtünk. Míg most békének, országoknak, kibontakozó virradatnak reménysége.”

Bátor háborúellenessége s a társadalmi változások szükségességének felismerése után természetes és magától érthető, hogy 1918 őszén lelkesen üdvözölte a polgári demokratikus forradalmat. Teljes meggyőződéssel állt oda a kialakuló új rend mellé, fenntartás nélkül hirdette, hogy Magyarországnak új története kezdődik, s hogy „a Duna és Tisza közén új világ épül”.

November 16-án, a köztársaság kikiáltásának napján így köszöntötte a születő rendet: „Egy új világ küszöbén állunk. A jövőnek egyelőre csak a viharfellegei látszanak a horizonton. Tompán dörög és mélyen hasadozik az ország határain, délen, északon, keleten. Ma jön a világra az a megváltó újszülött, aki olajággal a kezében megvédelmezi a rőt dúvadtól, keserű ellenségtől. A farkasokból emberek lesznek. Az új világ Igéje megszelidíti a sötét indulatokat. Elvonulnak a véres felhőtömegek. Nem-sokára kisüt a nap!”

Az októberi forradalom után nagyobb szerepet vállalt az irodalmi életben is. Bekapcsolódott a haladó írói mozgalmakba, tagja lett a Vörösmarty Akadémiának, s később elvállalta a Néplap című újság szerkesztését. Ifjú kora óta nem végzett belső szerkesztői munkát, mégis lelkesen látott neki a rábízott feladatnak. Korábban messze elkerülte a hatalom birtokosait, még ha lett volna is alkalma, nem szeretett

az urakhoz dörgölködni. A köztársaság új vezetői között azonban barátai is voltak, s nagyra becsülte a forradalmi átalakulás sok vezető politikusát. Különösen Károlyi Mihálytól várt sokat, az ő személyéhez és tevékenységéhez fűzött komoly reményeket. Már 1918 januárjában cikket írt róla, mérföldjelzőnek nevezte a magyar politikában, már akkor benne látta a nemzet holnapját. A polgári demokratikus forradalom győzelme után is elsősorban Károlyit tekintette az előrehaladás legfőbb biztosítékának. Legterjedelmesebb, s talán legjellemzőbb írása ebből a korszakból az a riportfüzete, amelyben éppen Károlyi Mihály saját birtokán megkezdett földosztásáról számolt be, s amely a Kultúra Kiadó Károlyi Könyvtár sorozatának IV. köteteként látott napvilágot Kápolnai földosztás címmel. (A könyvritkaságnak számító füzetet nemrégiben nagyon szép hasonmás kiadásban vehettük kezünkbe.)

A földkérdés rendezését már a háború alatt is a legsürgősebb feladatnak tartotta Krúdy. Így érthető, hogy a Károlyi által elkezdett földosztást úgy tekintette, mint a magyar parasztság évszázados vágyainak teljesülését, de nagy jelentőségűnek látta a néptömegek megnyerésének, s ezáltal a köztársaság megszilárdításának szempontjából is.

Nemcsak a polgári demokratikus forradalom követeléseit tudta azonban magáévá tenni, a proletárforradalom törekvéseit is lelkesen támogatta. Az újnak az igelése, az idejétmúltnak a megvetése a következő hónapokban, a Tanácsköztársaság idején még csak erősödött írásaiban.

Katona Béla

Lakatos József: Árnyak